CZU: 342.734-053.2:347.254 https://doi.org/10.5281/zenodo.7657273

DREPTUL COPILULUI LA SPAŢIUL LOCATIV

CHIBAC Natalia

doctor în drept, lector universitar
Departamentul Drept privat, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0003-3934-0777

Summary. *The article is devoted to the research of the issues of realization by the minors itself housing rights. The main forms of realization by the minors of the right on housing are social hiring, commercial hiring. The necessary of protection of the interests of minors is due to the age of children, that does not allow it to fully exercise its property rights, including housing. In makes the conclusion on the necessary in strengthening by the state of the protective function in the sphere of regulation of the housing rights of minors.*

Keywords*: property rights of minors, housing rights, housing hiring, transactions, authorities of guardianship and trusteeship.*

Drepturile copilului sunt şi drepturile omului. Iar pentru ca drepturile copilului să fie efective, trebuie să fie garantate şi protejate.

Sintagma „*copil”*, îmbină două noţiuni şi anume cea de copil şi respectiv, minor. Astfel, conform dicţionarului explicativ al limbii române, prin „*copil*”, întelegem un băiat sau fată în primii ani ai vieţii, până la adolescenţă [1].

Convenţia cu privire la drepturile copilului stabileste în art.1, că prin „*copil”,* se înţelege orice fiinţă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabileşte limita majoratului sub această vârstă [2].

Aproximativ aceeaşi noţiune o găsim în Codul Familiei al Republicii Moldova[3], art.51 alin.1 *copilul* este persoana care nu a împlinit vîrsta de 18 ani (majoratul).

Din punct de vedere etimologic, termenul de „*copil”* vine de la latinescul *infans* ce înseamnă : care nu vorbeşte. *Infans* latin era ceea ce acum numim un copil mic de vârstă [4, 9].

Dată fiind de lipsa sa de maturitate fizică şi intelectuală, copilul are nevoie de protecţie şi îngrijire speciale, inclusiv de o protecţie juridică adecvată, atât înainte cât şi după naşterea sa [5, p.193].

Problema drepturilor copiilor a fost pusă în discuţia mai cu seamă după al doilea război mondial şi ca prim act a fost adoptată Declaraţia Drepturilor Copiilor la 20 noiembrie 1959 de Naţiunile Unite [6]. Această declaraţie nu este obligatorie pentru toate statele, însă avantajul acestei declaraţii fiind de a se adresa tuturor statelor fiind o recomandare pentru politicele lor viitoare.

Însă actul important în ceea ce priveşte drepturile copiilor, protecţia acestora a fost adoptarea Convenţiei ONU cu privire la drepturile copilului [7], care prevede la articolul 6, că: „Statele părţi recunosc dreptul la viaţă a fiecărui

copil şi vor face tot ce le stă în putinţă pentru a asigura supravegherea şi dezvoltarea copilului”. La nivel naţional, Republica Moldova garantează dreptul la viaţă prin Constituţia Republicii Moldova [8], articolul 241 şi Legea privind drepturile copilului nr.338 din 15 decembrie 1994 [9], care în articolul 4 prevede obligaţia de a recunoaşte dreptul copilului la viaţă şi inviolabilitate fizică şi psihică.

Cu părere de rău în prezenta lege în Capitolul II „Drepturile fundamentael ale copilului” nu a fost prevăzut dreptul copilului la locuinţă. Cu toate acestea într-u implementarea prevederilor Convenţiei în cadrul Legii privind drepturile copilului nr.338 din 15 decembrie 1994, care în articolele 16 şi 17 prevede dreptul copilului la abitaţie în familie, dar şi drepturile copilului care locuieşte separat de părinţi. De asemenea, Republica Moldova a adoptat Legea privind protecţia specială a copiilor în situaţie de risc şi a copiilor separaţi de părinţi, nr.140 din 14.06.2013 [10], prin care sunt stabilite procedurile de identificare, evaluare, asistenţă, referire, monitorizare şi evidenţă a copiilor care au rămas temporar sau în totalitate sunt lipsiţi de îngrijirea părintească.

Bunăstarea copilului depinde în mod direct de cea a familiei în care s-a născut acesta, de aceea copilul trebuie să locuiască în familie şi să aibă parte de atenţia si afecţiunea adulţilor.

Prin urmare, pentru existenţa omului dreptul la spaţiul locativ este un drept esenţial [11, p.125]. Probabil nu întâmplător în art.44 al Constituţiei URSS din 07.10.1977 [12] a fost stabilit dreptul la spaţiul locativ ca un drept constituţional. Această normă a fost ulterior preluată de legislaţia naţională în art.42 al Costituţiei RSSM din 1978 [13]. Cu părere de rău, actuală Constituţie a Republicii Moldova [14] nu prevede expres aşa normă, însă în art.47 se menţionează că, statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea, lui şi familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare.

Dar mai întâi, ar trebui să ne oprim asupra distincţiei dintre concepte similare, la prima vedere - „dreptul la locuinţă” şi „dreptul locativ”. Aici diferenţa este legală şi foarte semnificativă. Cert este că dreptul la locuinţă este dreptul subiectiv al cetăţeanului de a dobândi şi folosi o locuinţă, iar dreptul locativ este un drept obiectiv, adică un set de norme juridice care reglementează relaţiile locative.

Principalele caracteristici ale dreptului la locuinţă sunt următoarele:

1) toţi cetăţenii sunt înzestraţi cu drept fără nicio individualizare;
2) dreptul cetăţenilor la locuinţă ia naştere în temeiul legii şi încetează odată cu decesul cetăţeanului sau ca urmare a abrogarii legii în cauză;
3) dreptul la locuinţă mediază raporturi juridice speciale între cetăţean şi stat;

4) dreptul la locuință oferă cetățeanului posibilitatea de a intra în raporturi juridice locative, de a avea drepturi și obligații [15].

O analiză a normelor și a prevederilor prevăzute de legislația Republicii Moldova, arată că în prezent dreptul la locuință, atât la apariția, cât și la rezidența ulterioară, poate fi realizat în diferite moduri și anume:

- prin acordarea spațiilor locutive în baza unui contract de închiriere socială în casele fondurilor de stat și municipale. Legea cu privire la locuințe nr.75 din 30.04.2015 [16] prevede un cerc limitat de cetățeni care au un astfel de drept. Acestea includ cetățenii specificati în lege care au nevoie de locuință;
- prin acordarea spațiilor locative în conformitate cu un contract de închiriere. Conform acestui contract, locuințele din fondurile de locuințe de stat, municipale și private pot fi transferate în chirie în condiții care diferă semnificativ de un contract de închiriere socială. Cercul cetățenilor îndreptățiți să încheie acest acord este nelimitat;
- prin achiziționarea sau construirea a caselor cu destinație locative.

Trebuie de menționat că, cetățenii își rezolvă problemele locative prin tranzacții de drept civil: cumpărare-vânzare, schimb, donație, moștenire, precum și construcție și alte acțiuni care nu contravin legii. Sau, autoritățile de stat asigură unele categorii de căteți prin achiziționarea spațiilor locative print-o taxa accesibilă, exemplu: Programul de stat „Prima casă” [17].

Totuși, ca dreptul la locuință să fie realizat, trebuie să fie întrunite anumite condiții:

1) în asigurarea de către stat a folosirii stabile, permanente, a spațiilor locative de către persoanele care îl ocupă în mod legal;
2) în furnizarea de locuințe din fonduri de stat, municipale și alte locuințe către anumite categorii de cetățeni, prevăzuți de lege;
3) în acordarea de asistență cetățenilor în îmbunătățirea condițiilor de trai;
4) în garantarea inviolabilității locuinței, excluzând cazurile de privare arbitrară a cetățenilor de locuința lor (art.29 alin.1 Constituția RM).

Unul din drepturile fundamentale ale minorului este dreptul la locuință. Locuința pentru fiecare persoană este cel mai important și necesar bun social, în care fiecare dintre noi își poate realiza drepturi și libertăți care ne aparțin, precum dreptul la viață privată și secretul său, dreptul la individualitate etc.

Asigurarea drepturilor minorilor la locuință și protejarea acestor drepturi este responsabilitatea statului și a familiei, deoarece minorii sunt unul dintre cele mai vulnerabile grupuri sociale în raporturile juridice locative.

Conform prevederilor art.24 CC al RM: Capacitatea de a avea drepturi și obligații civile (capacitatea de folosință) se recunoaște în egală măsură tuturor persoanelor fizice. Capacitatea de folosință a persoanei fizice apare în momentul nașterii și încetează o dată cu moartea.

Această regulă se aplică şi minorilor în ceea ce priveşte dreptul de proprietatea asupra spaţiilor locative. Cu toate acestea, nu toate momentele de stăpânire a proprietăţii pot fi exercitate de minori pe cont propriu. După cum ştiţi, competenţele proprietarului includ posesiunea, folosinţa şi dispoziţia bunului (art.500 alin.1 CC al RM). În consecinţă, minorii pot deţine şi folosi de locuinţe. Pentru a dispune de locuinţă, capacitatea de exerciţiu incompletă a minorului trebuie să fie încuviinţată de către reprezentanţii legali ai acestuia, astfel: minorii cu vârsta cuprinsă între paisprezece şi optsprezece ani au dreptul de a dispune de bunuri (locuinţă) numai cu acordul scris al reprezentanţilor lor legali - părinţi, a adoptatorului, a curatorului, a tutorelui ori a altui ocrotitor (articolul 29, 33 CC al RM); pentru minorii cu vârsta sub paisprezece ani, tranzacţiile în numele lor sunt efectuate de părinţi, a adoptatorului, a curatorului, a tutorelui ori a altui ocrotitor (articolul 28 CC al RM).

De menţionat că minorii pot fi implicaţi în tranzacţii cu spaţii de locuit în următoarele cazuri:

- locuinţa a fost privatizată, dar copiii nu sunt incluşi în documentele relevante, dar la momentul privatizării aveau drepturi egale cu proprietarul;
- copiii sunt incluşi în numărul proprietarilor în cadrul unui contract de vânzare, schimb, donaţie sau sunt proprietari unici, adică contractul se încheie pe numele lor;
- copilul este moştenitorul sau unul dintre moştenitorii locuinţei şi există un certificat corespunzător de drept la moştenire;
- copilul nu apare nicăieri ca proprietar, dar este inregistrat în locuinţă şi locuieşte permanent şi nu are alt spaţiu locativ [18].

Este necesar de menţionat, că ambianţa pozitivă, creată în familie, respectul şi armonia din interiorul ei, va oferi posibilitatea copilului de a se exprima liber şi fără teamă, şi îl va forma ca o persoană deschisă, care va putea să îşi expună punctul de vedere şi să se manifeste activ în societate, adică să fie un cetăţean bun şi util. De aceea, părinţilor le revine obligaţia să asigure copilului un anturaj care să contribuie la formarea sa în siguranţă şi iubire părintească pe care o va putea proiecta ulterior, pe relaţiile interumane de care o să aibă parte. Nu în zadar, în Republica Moldova sunt atât de importanţi “cei şapte ani de acasă”.

În mod normal, copilul locuieşte cu părinţii săi, în domiciliul lor, beneficiind de grija lor. Acest fapt, decurge nu doar din legile naturale, dar şi din legislaţia civilă a RM. Codul Civil al RM, prevede în art.40 alin.1 că domiciliul minorului în vârstă de până la 14 ani este la părinţii săi sau la acel părinte la care locuieşte permanent.

Însă în situaţii în care se aduce atingere intereselor şi drepturilor sale, copilul este separat de părinţii săi, aceştia din urmă fiind chiar decăzuţi din drepturile părinteşti.

Însă, dacă acest fapt este imposibil, şi aflarea copilul cu părinţii periclitează confortul său fizic şi moral, legislaţia RM prevede posibilitatea separării copilului de unul sau ambii părinţi. De sigur, acestă acţiune trebuie să fie bine fondată şi să reiasă din principiul interesului superior al copilului. Nu în zadar, procedura separării copiilor de către părinţi se face pe cale judiciară, fiind o procedură aplicată în cazuri extreme când copilul se află în situaţie de risc, în prezenţa părinţilor săi.

În acest context art.40 alin.3 CC al RM prevede că, domiciliul copilului se poate stabili la bunici sau alte rude ori persoane de încredere, cu consimţământul acestora, ori la o instituţie de ocrotire. Această opţiune poate fi instituită numai prin intanţa de judecată, şi numai în cazuri excepţionale.

Astfel, se conturează ideea că nici o altă persoană, cu atât mai puţin instituţie [19], nu poate înlocui căldura părintească, de aceea statul, în momentul de faţă, pomenindu-se în situaţia necesităţii de a sustrage copilul din familia sa biologică, trebuie să acorde posibilitatea de a fi preluat spre educare de către rude, care stabilesc tutela asupra lui, devenind reprezentanţii legali ai copilului. Doar în caz că rudele lipsesc, sau se află în imposibilitate de a lua copilul spre creştere, se va institui tutela de către o persona străină, iar copilul va locui cu această persoană, în condiţiile prevăzute de art.146 alin.7 CF al RM.

Chiar dacă problema locuirii copilului cu unul din părinţi după divorţ sau alte persoane este soluţionată, apare întrebarea: care sunt drepturile copilului la locuinţă sau drepturile locative ale lui la moment şi până atingerea majoratului?

Din prevederile legale se prezumă că copilul, care locuieşte împreună cu ambii părinţi este întreţinut de ei, ceea ce este logic şi este în interesul copilului. Şi în acest caz, copilul se va folosi de spatiul locativ, pe care îl deţin părinţii copilului, acesta poate fi cât camera proprie sau să împarte cu sora sau fratele.

Dar ce se întâmplă când părinţii divorţează?!

Cum a fost remarcat în literatura de specialitate: „ura care desparte cuplurile aflate în divorţ este pe măsura iubirii care i-a unit la început. Foştii iubiţi, parteneri de viaţă şi părinţi de copii, par că îşi pierd uzul raţiunii, indiferent de sex, de vârstă, de educaţie, de avere sau de condiţie socială” [20].

Această problemă, mai cu seamă din punct de vedere psihologic, influinţează la dezvoltarea fizică şi intelectuală a copilului şi părinţii nu atrag atenţia la latura respectivă.

Minorii sunt una dintre categoriile de populaţie cel mai puţin protejate, din punct de vedere social, aşa că problema protecţiei drepturilor lor la locuinţă are o relevanţă deosebită. Statutul juridic al minorilor se caracterizează prin faptul că „nu au posibilitatea de a influenţa deciziile luate de părinţi şi de alţi reprezentanţi legali, prin urmare, nu îşi pot proteja în mod corespunzător drepturile, inclusiv locuinţa” [21].

Dacă părinţii au divorţat legiutorul a prevăzut în art.63 CF al RM, în cazul când părinţii locuiesc separat, domiciliul copilului care nu a atins vârsta de 14 ani se determină prin acordul părinţilor.

Dar ce se întâmplă în cazul când părinţii nu pot ajunge la o înţelegere în această privinţă, sau copilul nu are încă 10 ani, ca să se poată expune în şedinţa de judecată?

Da, legea prevede în atr.63 alin.2 CF al RM că, dacă lipseşte acordul părinţilor cu privire la stabilirea domiciliului copilului, iar copilul care a împlinit vârsta de 14 ani refuză să aleagă cu care părinte vrea să locuiască, domiciliul minorului se stabileşte de către instanţa de judecată, ţinând cont de interesele şi opinia copilului, în conformitate cu vârsta şi gradul său de maturitate.

În acest caz, instanţa judecătorească va lua în considerare ataşamentul copilului faţă de fiecare dintre părinţi, faţă de fraţi şi surori, vârsta copilului, calităţile morale ale părinţilor, relaţiile existente între fiecare părinte şi copil, posibilităţile părinţilor de a crea condiţii adecvate pentru educaţia şi dezvoltarea copilului (îndeletnicirile şi regimul de lucru, condiţiile de trai etc.).

De asemenea, un rol important pentru stabilirea domiciliului copilului de instanţa de judecată se va lua în considerare şi avizul autorităţii tutelare teritoriale în a cărei rază teritorială se află domiciliul fiecăruia dintre părinţi.

În procesul de pregătire a dosarelor privind protecţia drepturilor copilului la locuinţă, stabilirea locului de reşedinţă al copilului când părinţii locuiesc separat sunt importante toate nuanţele legate de raporturile între copil şi părinte, iar la soluţionare să fie implicate toate persoanele interesate.

Este evident ca judecătorii în cazurile de stabilire a locului de reşedinţă al unui copil, atunci când părinţii locuiesc separat, ar trebui să fie mai exigenţi cu privire la conţinutul încheierii autorităţii tutelare. De asemenea, ar fi de dorit ca în cursul pregătirii cauzei pentru judecată, judecătorul, cu participarea unui reprezentant al autorităţii de tutelă şi curatelă, să poată întâlni cu copilul, să aibă posibilitatea de a discuta personal cu acesta şi poate afla dorinţa lui de a rămâne cu mama sau cu tatăl său (dacă, desigur, vârsta şi dezvoltarea lui îi permit să-şi exprime o dorinţă).

Trebuie de remarcat că în cursul judecăţii, instanţa nu poate decât să ia în considerare ce fel de condiţii de viaţă va avea copilul. Poziţia taţilor şi a mamelor care cred că, a avea un apartament separat sau un salariu mai mare poate servi temei ca instanţă să le ofere dreptul ca copilul să locuiească cu el, este o amăgire. Toate împrejurările cazului trebuie luate în considerare numai în totalitate, fiindcă legea nu stabileşte niciun avantaj pentru mamă sau tată în creşterea copilului [22].

Concluzionând, actualmente există un număr impunător de soluții în practica judiciară prin care se stabilește domiciliul copilului minor, dar, cu siguranță sperăm că, adoptarea acestor hotărâri corespund interesului superior al copilului.

Referințe:

1. DEX online, definiție „minor”. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: https://dexonline. ro/definitie/minor
2. Culegere de acte normative, drepturile familiei și copilului, volumul I, UNICEF 2001, p.6
3. Codul Familiei al Republicii Moldova nr.1316 idn 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.47-48 din 26.04.2001.
4. DRAGHICI, A. Protecția juridică a drepturilor copilului. Partea I, Drepturi și libertăți recunoscute copilului, București, 2013, 328 p. [Accesat: 10.09.2022] Disponibil: https://www.ujmag.ro/drept/protectia-juridica-a-drepturilor-omului/protectia-juridica-a-drepturilor-copilului/rasfoire/
5. CEBOTARI, V. Dreptul familiei. Manual, ediția a II-a, revăzută și completată. Chișinău: S.n., 2008, 336 p.
6. Declarația Drepturilor Copilului reprezintă o rezoluție a Adunării Generale a ONU din 2 noiembrie 1959 (Rezoluția 1386) proclamată în a XIV-a sesiune a ONU. Declarația dorește să extindă protecția specială enunțată în Declarația de la Geneva din 1924 privind Drepturile Copilului fiind o extindere a Declarației Universale a Drepturilor Omului. Această declarație din 1959 a fost baza adoptării, 30 de ani mai târziu, pe 20 noiembrie 1989, a Convenției cu privire la Drepturile Copilului care a intrat în vigoare la 2 septembrie 1990. https://ro.wikipedia.org/ wiki/Declara%C8%9Bia_drepturilor_copilului. Textul Declarației Drepturilor Copiilor [Accesat: 12.09.2022] Disponibil: https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/32/327ef3da-c4d0-4fff-9f76-8cbcd20fa8c1.pdf
7. Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Republica Moldova a aderat la convenție în anul 1993. [Accesat: 03.09.2022] Disponibil: https://www.unicef.org /moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf
8. Constituția Republicii Moldova. Republictă. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 din 29.03.2016.
9. Legea privind drepturile copilului nr.338 din 15 decembrie 1994. În: Monitorul Oficial nr.13 din 02.03.1995. Modificată prin Legea nr.201 din 28.07.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.293-305 din 09.09.2016.
10. Legea privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți, nr.140 din 14.06.2013. În: Monitorul Oficila al Republicii Moldova nr.167-172 dn 02.08.2013.

11. CHIBAC, Gh. Realizarea drepturilor omului în domeniul raporturilor locative. In: Statul, securitatea şi drepturile omului în era digitală. 10-11 decembrie 2020, Chişinău. Chişinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, p.125-130.
12. Constituţia USSR din 7 octombrie 1977. Abrogată. Disponibilă: http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm
13. Abrogată.
14. Constituţia Republicii Moldova. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 din 29.03.2016.
15. АЛЬБОВ, А.П. Жилищное право: учебное пособие. Москва: Justiţia, 2016, p.10. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: https://www.libfox.ru/647883-aleksey-albov-zhilishchnoe-pravo-uchebnoe-posobie.html
16. Legea cu privire la locuinţe nr.75 din 30.04.2015. În: Monitorul Oficial la Republicii Moldova nr.131-138 din 29.05.2015.
17. http://primacasa.gov.md/
18. БОБКОВА, С.А. Защита жилищных прав несовершеннолетних. În: Судья № 3, 2015 [Accesat: 12.09.2022] Disponibil: http://scientificarticle.ru/images/PDF/2016/10/NOK-7-10.pdf
19. Termenul „instituţie” aici se poate înţelege orice insituţie de stat, unde copilul poate fi stabilit, ocrotit, educat ș.a.
20. PREDA, V. Executarea hotărârilor judecătoreşti privitoare la minori sau Kramer contra Kramer. [Accesat: 31.09.2022] Disponibil: https://www.juridice.ro/603218/executarea-hotararilor-judecatoresti-privitoare-la-minori-sau-kramer-contra-kramer.html
21. КУРМАНБАЕВ, М.М. Жилищные права несовершеннолетних. [Accesat: 07.09.2022] Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/zhilischnye-prava-nesovershennoletnih
22. Hotărârea Judecătoriei Chişinău, sediul Centru din 08.04.2022. Dosarul nr.2-9611/21 /2-21064652-12-2-30042021/. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8038ab3e-3369-4de0-abd4-2f498a61521a